

**Elemzések a gazdasági és
társadalompolitikai döntések
előkészítéséhez 37.**

Budapest, 2002. május

A kutatásjelentés a Miniszterelnöki Hivatal megrendelésére készült.

Kutatásvezető: Gábos András

A tanulmányt készítette: Bernát Anikó

TÁRKI
Társadalomkutatási Intézet Rt.
1112 Budapest, Budaörsi út 45.
Tel.: 309-7676
Fax: 309-7666
E-mail: tarki@tarki.hu
Internet: www.tarki.hu

Összegzés

A TÁRKI 2002 májusában adatfelvételt végzett 1523 fős, országos mintán. A minta valószínűségi minta, mely többlépcsős, arányosan rétegzett kiválasztással készült. A minta fő jellemzője, hogy minden felnőtt embernek egyenlő volt az esélye arra, hogy ő legyen a válaszadásra felkért személy. A kiválasztott személyek egy részének kiesése (válaszmegtagadások, elköltözések stb.) miatti mintatorzulást négydimenziós (korcsoport, nem, iskolai végzettség, lakóhely) súlyozással korrigálták. A mintavételi eljárásból fakadó hibahatár $\pm 2,6\%$. Ez azt jelenti, hogy – mintavételi okokból – a teljes mintából becsült adatok 95%-os valószínűséggel ennél nagyobb mértékben nem térnek el azoktól, melyeket a teljes népesség megkérdezése esetén regisztrálnánk. A teljes hiba ennél nagyobb lehet az adatfelvétel pontosságának és a kérdésekre adott érvényes válaszok arányának függvényében.

Az adatfelvétel eredményeit az alábbiak szerint összegezhethetjük:

- A magyar lakosság szubjektív megítélése saját anyagi és az ország gazdasági helyzetéről nem változott számottevően az elmúlt hónaphoz képest. Ezzel szemben a saját anyagi és az ország gazdasági helyzetével kapcsolatos kilátások romlottak. Ez utóbbi jelenség mögött az optimisták arányának csökkenése és a pesszimisták arányának növekedése áll.
- A négy kérdésben elfoglalt álláspontok egymással való kapcsolata nem olyan egyértelmű, mint korábban volt. Most az jellemző, hogy jelenlegi anyagi helyzettel való elégedettséggel párhuzamosan egyre kevésbé van jelen az anyagi helyzet romlásától való félelem. Emellett igaz még az is, hogy akik saját helyzetük javulására számítanak, azok lényegesen kedvezőbben ítélik meg az ország jövőjét is. Ellentétes kapcsolatot találtunk azonban az ország jelenlegi és jövőbeni helyzetének megítélésében: legnagyobb arányban azok tartanak az ország gazdasági helyzetének romlásától, akik szerint az pillanatnyilag jó helyzetben van.
- Ebben a hónapban kérdeztük utoljára a lakosság véleményét az Orbán-kormány négy évéről, valamint az előző parlamenti időszak ellenzékének teljesítményéről. Az Orbán-kormány valamint az ellenzék megítélése nem szignifikáns mértékben, de romlott. A demokrácia működésének megítélése azonban némileg növekedett az előző havihoz képest.
- A magyar lakosság több mint kétharmada szavazna az Európai Unióhoz való csatlakozásra. Egy most rendezendő népszavazáson biztosan résztvevő tíz állampolgár közül pedig legalább nyolcan szavaznának így. A csatlakozás támogatottsága azonban valamelyest csökkent az elmúlt 3 év során. Az EU-tagságból következő három kérdéscsoportot, illetve az azokról alkotott lakossági véleményeket vizsgáltunk ebben a hónapban: a külföldi (jelenlegi EU-tagállamokon belüli) munkavállalási szándékot, teljes jogú tagságnak a magyar mezőgazdaságra gyakorolt hatását, valamint a külföldi tőkebefektetésekkel kapcsolatos attitűdöket. A jelenlegi EU-tagállamok valamelyikében – több-kevesebb bizonyossággal – kíván munkát vállalni a lakosság egyhatoda, nem tervez ilyen jellegű külföldi munkavállalást a megkérdezettek közel kétharmada. A munkavállalási szándékot megfogalmazók döntő többsége legfeljebb néhány évig szeretne külföldön dolgozni, a külföldi letelepedésben (is) gondolkodók aránya pedig igen

csekély. A magyar mezőgazdaság és az EU támogatási rendszere közti érdekellentétet a lakosság a magyar érdekeket megadás nélkül, kompromisszumkészsen képviselő politikával szeretné feloldani. Erre utal például az, hogy az EU mezőgazdasági támogatási rendszerének Magyarországra vonatkozó, azt hátrányos érintő kivételeit a lakosság döntő hányada nem fogadja el, vagy a hátrányokért cserébe más területeken kedvezmény kiharcolását várja. Ugyanígy a magyar érdekek határozott képviselete iránti lakossági igény fogalmazódik meg abban, hogy a tízből hét válaszoló egyetért a külföldiek magyarországi termőföld-vásárlásának hét éves moratóriumával. A külföldi tőkebefektetések terén azért ennél némileg megengedőbb véleményt oszt a magyar társadalom többsége: a válaszolók fele szerint hasznos a magyar gazdaság számára a külföldi tőke, és csak egyhatodik állítja azt, hogy inkább ártalmas.

1. Vélemények az állampolgárok saját anyagi és az ország gazdasági helyzetéről, a jövőbeli kilátásokról

Ahogy minden hónapban, úgy 2002 májusában is kíváncsiak voltunk arra, hogy az állampolgárok miként értékelik saját anyagi helyzetüket, és milyen kilátásokkal néznek jövőjük elé. Megkérdeztük továbbá őket arról is, hogy miként vélekednek az ország gazdasági helyzetéről, és milyen várakozásaik vannak a kérdezés időpontját követő egy évre vonatkozóan. Mind a négy kérdéshez egy-egy ötfokú értékelési skálát mellékelünk. Az elemzés során elsősorban az átlagértékekre támaszkodtunk. A vizsgálat eredményeit az alábbiakban foglaljuk össze.

- A négy vizsgált dimenzió közül a jelenlegi saját anyagi helyzet valamint az ország gazdasági helyzetére vonatkozó értékelésben nem történt változás az előző hónaphoz képest, míg a kilátások tekintetében csökkentek az átlagpontok. A saját anyagi helyzet értékelésére adott 2,70-es átlagpontszám igen kis mértékben növekedett az áprilisi 2,68-hoz képest, azaz ez az elmozdulás nem jelent szignifikáns változást. Ugyanígy minimális a változás az ország gazdasági helyzetének megítélésében is: az elmúlt egy hónapban 2,91-ről 2,93-ra nőtt az értékelést kifejező átlagpontszám. A kilátások értékelésében azonban az előzőeknél némileg jelentősebb csökkenés mutatható ki: a saját anyagi kilátások esetében az átlagpont áprilisi 3,36-ról 3,23-ra csökkent, az ország gazdasági kilátásaira vonatkozó jóslások terén pedig 3,46-ról 3,34-re esett az értékelést kifejező átlagpontszám. (1.1. és 1.2. ábra, valamint 1.1–1.4. táblázat).
- A saját anyagi kilátások és az ország gazdasági kilátásainak megítélése terén – az elmúlt hónapok trendjével ellentétben – az átlagpontok csökkenését tapasztaltuk, ami mögött az optimisták arányának csökkenése és a pesszimisták arányának növekedése áll. Ezek az összefüggések mindkét dimenzióban jelen vannak. A derűlátók csökkenése ellenére megmaradt az a három hónapja észlelt változás, miszerint az ország gazdasági helyzetét optimistán látók aránya megelőzi a változatlanságot prognosztizálók hányadát. (1.3. és 1.4. ábra)
- A négy kérdésben elfoglalt álláspontok egymással való kapcsolatában változás következett be a korábbi állapothoz képest, az összefüggések ma már nem olyan egyértelműek, mint korábban voltak. (1.5–1.9. táblázat) Eddig általában azt tapasztaltuk, hogy minél elégedettebb a válaszoló saját anyagi, vagy az ország gazdasági helyzetével, annál pozitívabbak a következő egy évre vonatkozó várakozásai, ill. minél kedvezőbbnek látja valaki saját jövőjét, annál nagyobb valószínűséggel vár az ország gazdasága esetében is pozitív változásokat. Most ezek az összefüggések csak részben igazak. Minél elégedettebb valaki jelenlegi anyagi helyzetével, annál kevésbé tart annak romlásától. Az optimisták aránya viszont mindegyik csoportban ugyanakkora. Az is igaz, hogy minél elégedettebb valaki saját anyagi helyzetével, annál kedvezőbbnek tartja az ország gazdasági helyzetét. A jelenlegi anyagi helyzetre és az ország jövő évi gazdasági helyzetére vonatkozó értékelések között viszont nem sikerült kapcsolatot találnunk, ha csak azt nem, hogy akik saját anyagi helyzetüket jónak tartják, azok markánsabb álláspontot képviselnek, mint azok, akik kevésbé elégedettek jelenlegi helyzetükkel, azaz kevesebben vannak közöttük, akik szerint nem változik az ország helyzete. A legerősebb összefüggést a jövőre vonatkozó várakozásokban találtuk: akik

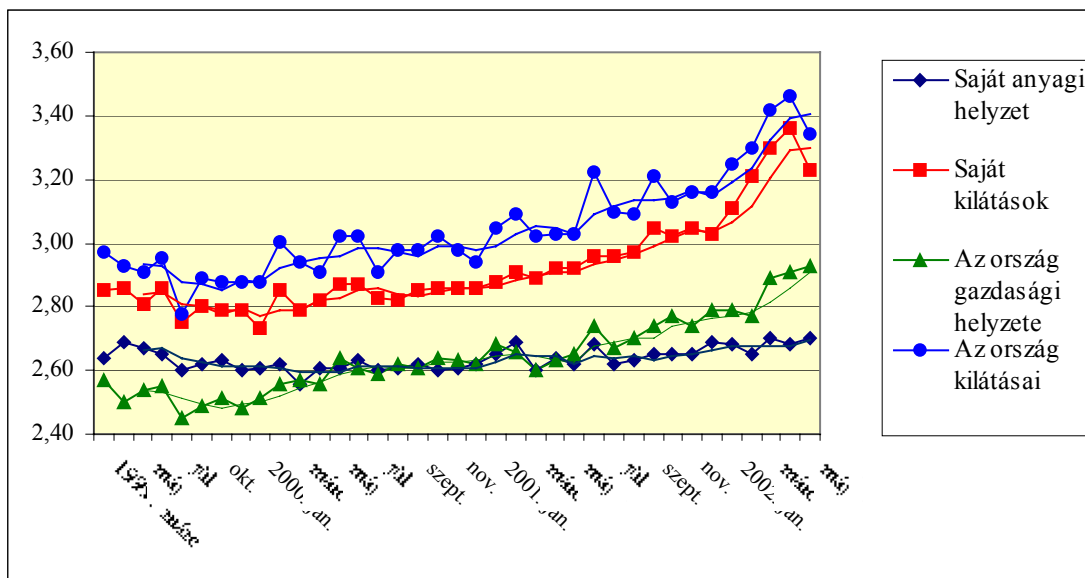
optimisták saját helyzetüket illetően, azok lényegesen kedvezőbb véleménnyel vannak az ország jövőjét illetően is. Csaknem ellentétes kapcsolatot találtunk az ország jelenlegi és jövőbeni helyzetének megítélésében: legnagyobb arányban azok tartanak annak romlásától, akik szerint most jó helyzetben van az ország gazdasága.

- A kérdezett neme, életkora, iskolai végzettsége, jövedelmi helyzete és lakhelye többé-kevésbé meghatározza a vizsgált kérdések esetében megfogalmazott véleményeket, elsősorban a jelenlegi anyagi és a gazdasági helyzettel kapcsolatosakat (1.10. táblázat). Mind a négy dimenzióban igaz, hogy az iskolai végzettség, valamint a jövedelem növekedésével jobbnak látják a saját vagy országos gazdasági helyzetet, és ezek jövőjét is optimistábban ítélik meg a válaszolók. A nők valamivel pesszimistábbak a saját anyagi jövő és az ország gazdasági jelene esetében, mint a férfiak. Saját anyagi helyzetüket az átlagpontszámhoz képest valamivel jobbnak látják még a vállalkozók és az alkalmazottak, a munkanélküliek viszont az átlagosnál rosszabbnak, míg a kilátások tekintetében a fiatalok és a munkanélküliek derülátóbbak az átlagosnál. Az ország gazdasági helyzetét a vállalkozók és a vidéki – főleg a megyei jogú – városokban élők az átlagosnál jobbnak látják, míg az ország gazdasági kilátásait a falusi lakosokkal szemben a fővárosiak optimistábban ítélik meg.

1.1. ábra.

A lakosság helyzetértékelése saját anyagi helyzetére és az ország gazdasági állapotára vonatkozóan – a válaszok átlagainak időbeli összehasonlítása

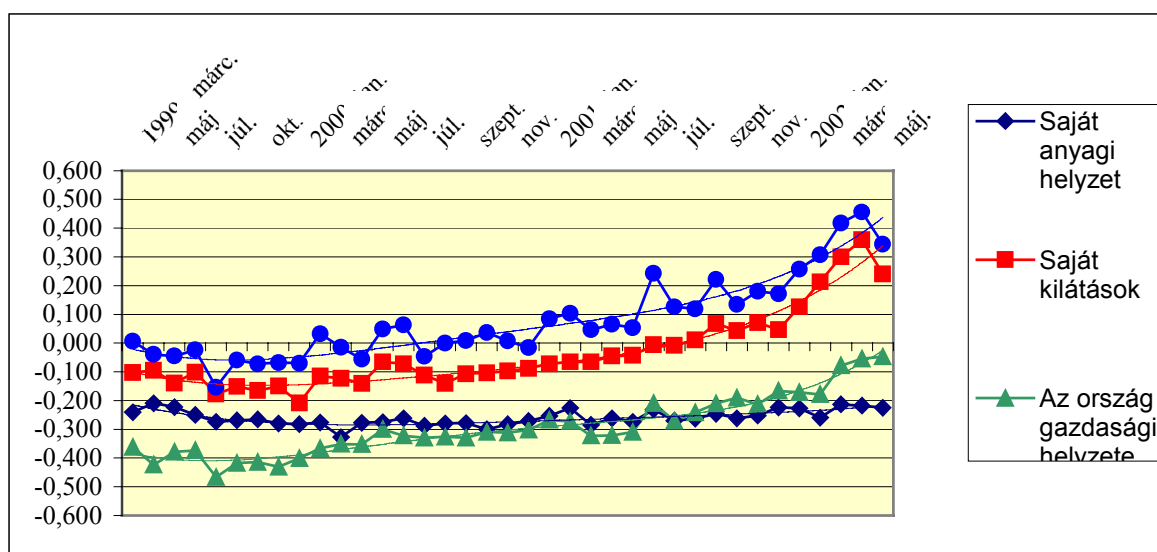
A grafikonon szereplő görbék az 1999 márciusa óta eltelt időszak adatait rendezik idősorosan az adott kérdésben. Az egyes pontok az adott hónapban, egy ötfokú skálán értékelt vélemények átlagát jelölik (1– nagyon rossz, 5 – nagyon jó). A görbékhez illesztett trendvonalak háromhavi mozgóátlag-számítással készültek. Ennek lényege, hogy az adott havi adat a három legutolsó hónap adatainak átlagaként áll elő.

1.2. ábra.

A lakosság helyzetértékelése saját anyagi helyzetére és az ország gazdasági állapotára vonatkozóan – időbeli összehasonlítás

A grafikonon szereplő görbék az 1999 márciusa óta eltelt időszak adatait rendezik idősorosan az adott kérdésben. Az egyes pontok az adott hónapban megfogalmazódott pozitív és negatív vélemények számának különbségét mutatják az összes érvényes válaszhoz viszonyítva. A mutató értéke 0, ha a pozitív és negatív vélemények száma azonos, -1, ha nincs pozitív vélemény és +1, ha nincs negatív vélemény. A görbékhez illesztett trendvonalak negyedfokú polinomiális típusúak.

1.1.–1.2. táblázat.

Vélemények az állampolgárok jelenlegi és jövőbeli saját anyagi helyzetéről* (öt fokú skálán: 1 – nagyon rossz, illetve sokkal rosszabb, mint most; 5 – nagyon jó, illetve sokkal jobb, mint most)

Saját anyagi helyzet	N=	%
Nagyon jó	6	0,4
Jó	142	9,3
Nem is jó, nem is rossz	883	58,1
Roszz	362	23,8
Nagyon rossz	127	8,4
<i>Összesen</i>	<i>1520</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,70</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	3	0,2

Saját anyagi kilátások	N=	%
Sokkal jobb, mint most	17	1,3
Jobb, mint most	498	36,8
Ugyanilyen	647	47,8
Roszzabb, mint most	162	12,0
Sokkal rosszabb, mint most	28	2,1
<i>Összesen</i>	<i>1352</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>3,23</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	171	11,2

*Az összes megkérdezett százalékában

1.3.–1.4. táblázat.

Vélemények az ország jelenlegi és jövőbeli gazdasági helyzetéről* (öt fokú skálán: 1 – nagyon rossz, illetve sokkal rosszabb, mint most; 5 – nagyon jó, illetve sokkal jobb, mint most)

Az ország gazdasági helyzete	N=	%
Nagyon jó	3	0,2
Jó	240	17,0
Nem is jó, nem is rossz	857	60,8
Roszz	28	19,5
Nagyon rossz	36	2,5
<i>Összesen</i>	<i>1410</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,93</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	113	7,4

Az ország gazdasági kilátásai	N=	%
Sokkal jobb, mint most	13	1,0
Jobb, mint most	592	46,3
Ugyanilyen	509	39,8
Roszzabb, mint most	146	11,4
Sokkal rosszabb, mint most	19	1,5
<i>Összesen</i>	<i>1278</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>3,34</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	245	16,1

*Az összes megkérdezett százalékában

1.5. táblázat**A saját anyagi helyzet és az arra vonatkozó kilátások értékelése közötti kapcsolat (%)**

	Jobb lesz	Nem változik	Roszbabb lesz	Összesen	N=
Jó	37,0	54,3	8,7	100,0	138
Se nem jó, se nem rossz	38,4	49,7	11,9	100,0	779
Roszs	38,0	42,6	19,4	100,0	434
Összesen	38,1	47,9	14,0	100,0	1351

chi2=18,3; szf=4; szgf=0,001

1.6. táblázat**A saját anyagi helyzet és az ország gazdasági helyzetének értékelése közötti kapcsolat (%)**

	Jó	Se nem jó, se nem rossz	Roszs	Összesen	N=
Jó	37,3	45,1	17,6	100,0	142
Se nem jó, se nem rossz	15,8	67,0	17,2	100,0	827
Roszs	13,4	54,1	32,5	100,0	440
Összesen	17,2	60,8	22,0	100,0	1409

chi2=84,2; szf=4; szgf=0,000

1.7. táblázat**A saját anyagi helyzet és az ország gazdasági helyzetével kapcsolatos kilátások értékelése közötti kapcsolat (%)**

	Jobb lesz	Nem változik	Roszbabb lesz	Összesen	N=
Jó	51,9	32,1	16,0	100,0	131
Se nem jó, se nem rossz	46,9	40,5	12,6	100,0	748
Roszs	46,3	41,3	12,3	100,0	397
Összesen	47,3	39,9	12,9	100,0	1276

chi2=4,1; szf=4; szgf=0,389

1.8. táblázat**A saját anyagi helyzetre és az ország gazdasági helyzetére vonatkozó kilátások értékelése közötti kapcsolat (%)**

	Jobb lesz	Nem változik	Roszbabb lesz	Összesen	N=
Jobb lesz	77,2	19,9	2,9	100,0	478
Nem változik	31,6	59,4	9,0	100,0	569
Roszbabb lesz	13,8	28,8	57,5	100,0	160
Összesen	47,3	39,7	13,0	100,0	1207

chi2=553,7; szf=4; szgf=0,000

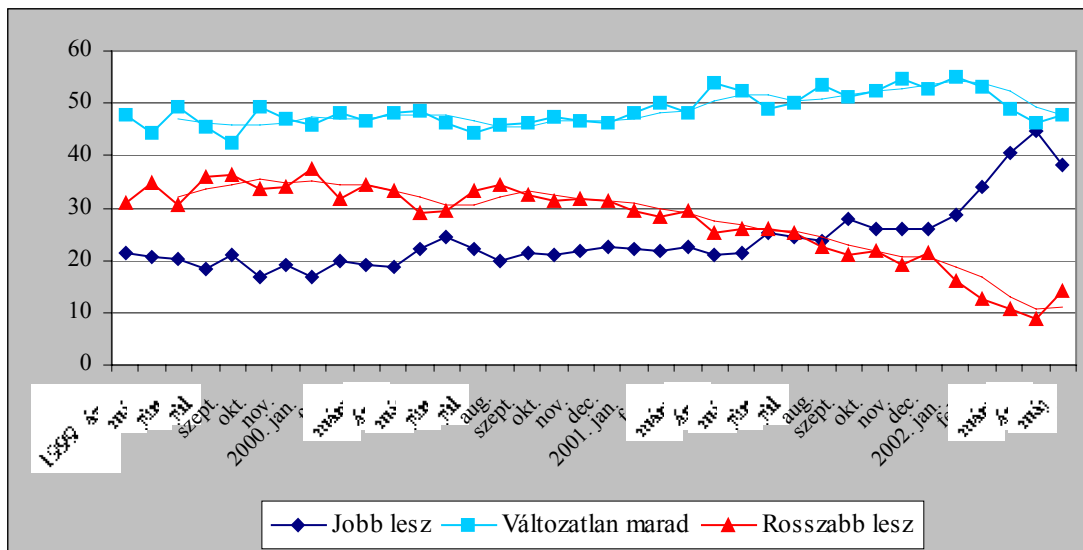
1.9. táblázat**Az ország gazdasági helyzete és az arra vonatkozó kilátások értékelése közötti kapcsolat (%)**

	Jobb lesz	Nem változik	Roszbabb lesz	Összesen	N=
Jó	46,1	31,1	22,8	100,0	228
Se nem jó, se nem rossz	46,5	43,3	10,2	100,0	746
Roszs	48,2	39,9	12,0	100,0	276
Összesen	46,8	40,3	12,9	100,0	1250

chi2=28,4; szf=4; szgf=0,000

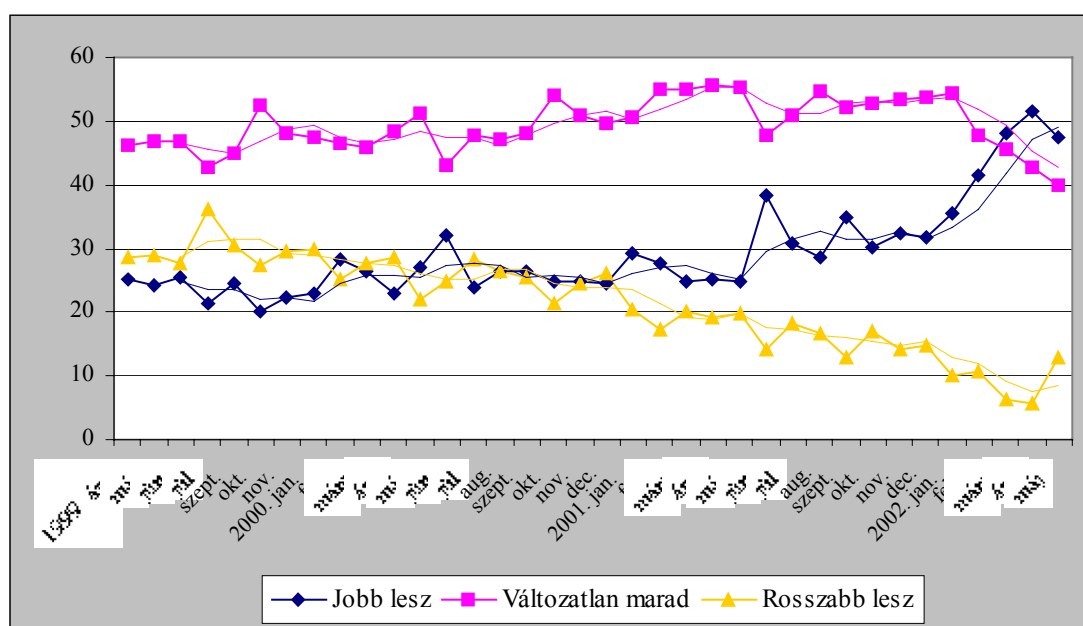
1.3. ábra A lakosság saját anyagi helyzetére vonatkozó kilátások időbeli változása

A grafikonon szereplő görbék az 1999 áprilisa óta eltelt időszak adatait rendezik idősorosan a saját anyagi helyzet kilátásainak kérdésében. Az egyes pontok az adott hónapban, az ötfokú skála háromfokúvá összevont értékeivel megjelenített vélemények átlagát jelölik (1–rosszabb lesz, 2–változatlan marad, 3–jobb lesz). A görbékhez illesztett trendvonalak háromhavi mozgóátlag-számítással készültek. Ennek lényege, hogy az adott havi adat a három legutolsó hónap adatainak átlagaként áll elő.

1.4. ábra A lakosságnak az ország gazdasági helyzetére vonatkozó kilátásainak időbeli változása

A grafikonon szereplő görbék az 1999 áprilisa óta eltelt időszak adatait rendezik idősorosan az ország gazdasági helyzete kilátásainak kérdésében. Az egyes pontok az adott hónapban, az ötfokú skála háromfokúvá összevont értékeivel megjelenített vélemények átlagát jelölik (1–rosszabb lesz, 2–változatlan marad, 3–jobb lesz). A görbékhez illesztett trendvonalak háromhavi mozgóátlag-számítással készültek. Ennek lényege, hogy az adott havi adat a három legutolsó hónap adatainak átlagaként áll elő.

1.10. táblázat Az állampolgárok saját és az ország helyzetének szubjektív megítélése társadalmi-gazdasági jellemzők szerinti bontásban

	Jelenlegi anyagi helyzet	Anyagi helyzet egy év múlva	Az ország jelenlegi gazdasági helyzete	Az ország gazdasági helyzete egy év múlva
NEM				
Férfi	2,72	3,28	2,98	3,32
Nő	2,68	3,20	2,88	3,36
<i>Együtt</i>	<i>2,70</i>	<i>3,23</i>	<i>2,93</i>	<i>3,34</i>
<i>N=</i>	<i>1520</i>	<i>1352</i>	<i>1410</i>	<i>1278</i>
ÉLETKOR				
18–39	2,76	3,33	2,90	3,37
40–59	2,63	3,13	2,92	3,28
60–	2,68	3,20	3,00	3,37
<i>Együtt</i>	<i>2,70</i>	<i>3,23</i>	<i>2,93</i>	<i>3,34</i>
<i>N=</i>	<i>1518</i>	<i>1350</i>	<i>1408</i>	<i>1275</i>
ISKOLAI VÉGZETTSÉG				
legfeljebb általános iskola	2,48	3,19	2,90	3,39
szakmunkásképző	2,63	3,23	2,81	3,29
érettségi	2,84	3,26	2,98	3,34
felsőfokú	3,09	3,29	3,19	3,34
<i>Együtt</i>	<i>2,70</i>	<i>3,23</i>	<i>2,93</i>	<i>3,34</i>
<i>N=</i>	<i>1519</i>	<i>1352</i>	<i>1409</i>	<i>1277</i>
JÖVEDELMI HELYZET				
legsó ötöd	2,21	3,16	2,81	3,27
második ötöd	2,56	3,23	2,86	3,32
harmadik ötöd	2,68	3,24	2,88	3,38
negyedik ötöd	2,95	3,29	2,95	3,35
legfelső ötöd	3,07	3,31	3,09	3,37
<i>Együtt</i>	<i>2,69</i>	<i>3,25</i>	<i>2,92</i>	<i>3,34</i>
<i>N=</i>	<i>1078</i>	<i>967</i>	<i>1019</i>	<i>928</i>
GAZDASÁGI AKTIVITÁS				
alkalmazott	2,83	3,20	2,92	3,29
önálló, vállalkozó	2,83	3,27	3,10	3,35
nyugdíjas	2,60	3,20	2,94	3,35
munkanélküli	2,26	3,62	2,95	3,50
Egyéb inaktív	2,67	3,24	2,85	3,40
<i>Együtt</i>	<i>2,70</i>	<i>3,23</i>	<i>2,93</i>	<i>3,34</i>
<i>N=</i>	<i>1520</i>	<i>1352</i>	<i>1410</i>	<i>1278</i>
TELEPÜLÉS JOGÁLLÁSA				
Budapest	2,77	3,24	2,92	3,41
megyei jogú város	2,74	3,28	3,01	3,37
Város	2,71	3,21	2,98	3,34
község	2,62	3,22	2,86	3,28
<i>Együtt</i>	<i>2,70</i>	<i>3,23</i>	<i>2,93</i>	<i>3,34</i>
<i>N=</i>	<i>1520</i>	<i>1352</i>	<i>1410</i>	<i>1278</i>

2. A politika szereplőinek és a demokrácia állapotának lakossági megítélése

Ahogy minden hónapban, úgy 2002 májusában is kíváncsiak voltunk arra, hogy az állampolgárok miként értékelik kormány és az ellenzék eddigi tevékenységét és a demokrácia magyarországi működését. Mindhárom kérdéshez egy-egy négyfokú értékelési skálát mellékelünk. Az elemzés során elsősorban az átlagértékekre támaszkodtunk. A vizsgálat eredményeit az alábbiakban foglaljuk össze.

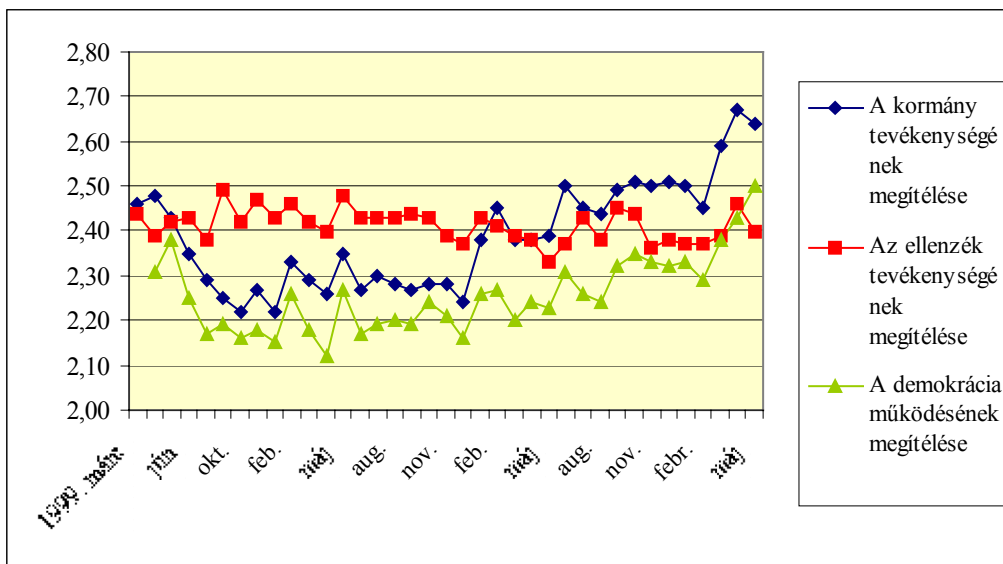
- Ebben a hónapban kérdeztük utoljára a lakosság véleményét az Orbán-kormány négy évéről, valamint az 1998–2002-es parlamenti időszak ellenzékének teljesítményéről. Az Orbán-kormány valamint az ellenzék megítélése nem szignifikáns mértékben, de romlott: az áprilisi 2,67-ös átlagértékről májusra 2,64-re csökkent a leköszönt kormány négy évének megítélése, míg az ellenzék esetében 2,46-ról 2,40-re módosult az értékelést kifejező átlagpontszám. A demokrácia működésének megítélése azonban némileg növekedett az előző havihoz képest, így a májusi eredmény 2,50 az előző havi 2,43-mal szemben. (2.1. ábra)
- A felnőtt korú lakosság közepesre értékeli a májusban leköszönt Orbán-kormány beiktatása óta végzett tevékenységét. A válaszok átlaga ebben a hónapban 2,64 volt, ami kis mérvű csökkenést mutat. A kormány tevékenységét pozitívan értékelők aránya májusban 18 százalékponttal meghaladja a negatívan minősítőket. (2.1. táblázat). A fiatalok (18–39 évesek) kormányról alkotott véleménye pozitívabb, mint a középkorúaké és az idősebbeké. A jövedelem alapján kialakult válaszadói csoportok látványosan kettéoszthatók a volt kormánnyal való elégedettség mértéke szerint: a szegényebbek és a közepes jövedelműek, azaz az első három jövedelmi kvintilisbe tartozók magasabbra értékelik az Orbán-kabinet teljesítményét, mint a negyedik és ötödik kvintilisbe sorolt tehetősebbek. A nyugdíjasok és a budapestiek is az átlagosnál alacsonyabb pontszámmal minősítik a leköszönt kormány tevékenységét, míg a falvakban valamint a megyei jogú városokban élők az átlagosnál elégedettebbek. (2.5. táblázat).
- Az ellenzék működésének értékelésében, mint láttuk, ebben a hónapban a volt kormányhoz hasonló módon, némi romlást tapasztaltunk, hiszen májusban 2,40 pontot mértünk az ellenzék értékelésekor (2.1. ábra). Az inkább pozitív véleményt formálók aránya ismét valamivel alacsonyabb az inkább negatív véleményt formálókénál, az egyértelműen negatív minősítést adók aránya (12%) pedig közel négyszerese az egyértelműen pozitívan vélekedők (4%) arányával szemben. Továbbra is megfigyelhető az a különbség, hogy a négyfokú skála két szélső kategóriájába arányosan kevesebb válasz érkezik az ellenzék, mint az Orbán-kormány megítélése esetében. Az ellenzék tevékenységének értékelésekor a bizonytalanok aránya továbbra is közel kétszerese a leköszönt kormány megítélése esetében regisztráltaknak. (2.2. táblázat) A társadalmi-demográfiai változók mentén nézve pozitívabb az előző parlamenti ciklus ellenzékéről alkotott véleménye az magasabb jövedelműeknek, azaz a 4. és 5. kvintilisbe tartozóknak és a 60 év felettieknek. (2.5. táblázat).
- Ha a kormány és az ellenzék együttes megítélését vizsgáljuk, akkor láthatjuk, hogy a megkérdezettek egynegyede vagy a volt kormány, vagy annak ellenzéke eddigi teljesítményéről nem tudott egyértelmű értékelést adni. A válaszadók 18%-a mind az Orbán-kormány, mind pedig az ellenzék

tevékenységével elégedetlen, és 11% azok aránya, akik mindkettővel elégedettek. Csak az Orbán-kormány tevékenységével elégedett a válaszadók 41%-a, és csak az ellenzék munkáját ítéli meg pozitívan közel egyharmaduk (2.4. táblázat és 2.2. ábra). Az Orbán-kormányt megelőző Horn-kabinettel való elégedettség mértékét a 2,41-es átlagpontoszám jelzi, amely alacsonyabb, mint az Orbán-kormány 2,64-es értéke, és gyakorlatilag megegyezik az ellenzékét minősítő 2,40-es értékkel.

- A magyar demokrácia megítélése valamelyest – nem szignifikáns mértékben – változott a múlt havi adatokhoz képest. A májusi érvényes válaszok átlaga 2,50, míg egy hónappal korábban ugyanez a mutató 2,43 volt (2.1. ábra). Ebben a hónapban az elégedetlenek aránya 10 százalékponttal haladta meg az elégedettekét (2.3. táblázat). A fővárosban élők és a középkorúak valamivel elégedetlenebbek, mint a vidékiek, valamint a fiatalabbak és az idősebbek, de ettől eltekintve a háttérváltozók keveset magyaráznak a demokrácia működésével való elégedettség alakulásából. (2.5. táblázat). Minél elégedettebb valaki az Orbán-kormány tevékenységével, annál pozitívabban nyilatkozik a demokrácia magyarországi működéséről. Ez a kapcsolat erős: míg a kormányról teljes mértékben negatív véleményt alkotók esetében a demokrácia működésére vonatkozó válaszok átlaga 2,17, addig a csak pozitívan vélekedők esetében ugyanez a mutató 2,84. Az ellenzék és a demokrácia működésének megítélése között valamivel gyengébb kapcsolat tapasztalható. Erre a kapcsolatra az jellemző, hogy minél pozitívabban értékeli a válaszadó az ellenzékét, annál jobban csökken a demokrácia működését minősítő válaszok átlagértéke, kivétel azon válaszolók csoportja, akik a leginkább pozitívan értékelik a volt az előző parlament ellenzékének munkáját, hiszen itt újra magasabb a demokrácia működését értékelő átlagpontoszám.

2.1. ábra A kormány és az ellenzék tevékenységének, valamint a demokrácia működésének megítélése időbeni összehasonlításban

A grafikonon szereplő görbék az 1999. március óta eltelt időszak adatait rendezik idősorosan az adott kérdésben. Az egyes pontok a válaszok a négyfokú skálán (1 – egyértelműen negatívan, 4 – egyértelműen pozitívan) mért válaszok átlagait jelentik az adott kérdésben, az adott hónapban. A görbékhez illesztett trendvonalak háromhavi mozgóátlag-számítással készültek. Ennek lényege, hogy az adott havi adat a három legutolsó hónap adatainak átlagaként áll elő.

2.1. táblázat
Az Orbán-kormány 4 évi tevékenységének megítélése
(négyfokú skálán: 4 – egyértelműen pozitív, 1 – egyértelműen negatív)

	N=	%
Egyértelműen pozitívan	219	16,3
Inkább pozitívan	572	42,7
Inkább negatívan	394	29,4
Egyértelműen negatívan	154	11,5
Összesen	1340	100,0
Átlag	2,64	
Nem tudja, nem válaszolt*	183	12,0

*az összes megkérdezett százalékában

2.2. táblázat
Az ellenzék munkájának megítélése¹
(négyfokú skálán: 4 – egyértelműen pozitív, 1 – egyértelműen negatív)

	N=	%
Egyértelműen pozitívan	44	3,7
Inkább pozitívan	528	44,5
Inkább negatívan	468	39,4
Egyértelműen negatívan	146	12,3
Összesen	1187	100,0
Átlag	2,40	
Nem tudja, nem válaszolt*	336	22,1

*az összes megkérdezett százalékában

2.3. táblázat
A demokrácia működésének megítélése
(az érvényes válaszok százalékában,
négyfokú skálán: 4 – nagyon elégedett, 1 – nagyon elégedetlen)

	N=	%
Nagyon elégedett	44	3,1
Elégedett	731	52,0
Elégedetlen	520	37,0
Nagyon elégedetlen	111	7,9
Összesen	1406	100,0
Átlag	2,50	
Nem tudja, nem válaszolt*	117	7,7

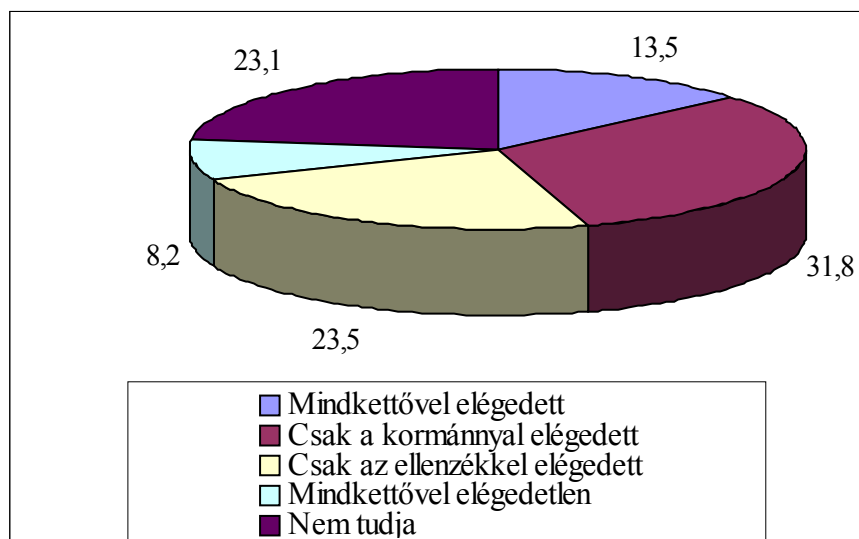
*az összes megkérdezett százalékában

¹ Ebben a hónapban még az előző, 1998–2002 folyamán működő parlament ellenzékének tevékenységére kérdeztünk rá.

2.4. táblázat
A kormány és az ellenzék tevékenységének együttes megítélése

	N=	%	Az érvényes válaszok %-ában
Mindkettővel elégedett	205	13,5	17,5
Csak a kormánnyal elégedett	484	31,8	41,3
Csak az ellenzékkel elégedett	357	23,5	30,5
Mindkettővel elégedetlen	125	8,2	10,7
(Összesen)	1171	76,9	100,0
Nem tudja, nem válaszolt	352	23,1	–
Összesen	1523	100,0	–

2.2. ábra
A kormány és az ellenzék tevékenységének együttes megítélése

2.4. táblázat
A Horn-kormány megítélése
(az érvényes válaszok százalékában,
négyfokú skálán: 4 – nagyon elégedett, 1 – nagyon elégedetlen)

	N=	%
Nagyon elégedett	74	6,1
Elégedett	532	34,9
Elégedetlen	416	34,4
Nagyon elégedetlen	188	15,6
Összesen	1210	100,0
Átlag		2,41
Nem tudja, nem válaszolt*	313	20,6

*az összes megkérdezett százalékában

2.5. táblázat

A kormány és az ellenzék tevékenységének, valamint a demokrácia magyarországi működésének lakossági megítélése társadalmi-gazdasági jellemzők szerinti bontásban

	Az Orbán-kormány megítélése	Az ellenzék megítélése	A demokrácia működésének megítélése
NEM			
férfi	2,61	2,39	2,48
nő	2,66	2,41	2,53
<i>együtt</i>	<i>2,64</i>	<i>2,40</i>	<i>2,50</i>
<i>N=</i>	<i>1340</i>	<i>1187</i>	<i>1406</i>
ÉLETKOR			
18–39	2,71	2,37	2,54
40–59	2,59	2,37	2,44
60–	2,57	2,48	2,53
<i>együtt</i>	<i>2,64</i>	<i>2,40</i>	<i>2,50</i>
<i>N=</i>	<i>1337</i>	<i>1184</i>	<i>1404</i>
ISKOLAI VÉGZETTSÉG			
legfeljebb általános iskola	2,66	2,45	2,49
szakmunkásképző	2,65	2,38	2,48
érettségi	2,63	2,38	2,53
felsőfokú	2,60	2,35	2,53
<i>együtt</i>	<i>2,64</i>	<i>2,40</i>	<i>2,50</i>
<i>N=</i>	<i>1340</i>	<i>1186</i>	<i>1405</i>
JÖVEDELMI HELYZET			
legelső ötöd	2,72	2,32	2,44
második ötöd	2,75	2,37	2,53
harmadik ötöd	2,79	2,36	2,54
negyedik ötöd	2,44	2,49	2,41
legfelső ötöd	2,52	2,46	2,54
<i>együtt</i>	<i>2,65</i>	<i>2,40</i>	<i>2,49</i>
<i>N=</i>	<i>991</i>	<i>883</i>	<i>1012</i>
GAZDASÁGI AKTIVITÁS			
alkalmazott	2,68	2,36	2,48
önálló, vállalkozó	2,65	2,40	2,47
nyugdíjas	2,56	2,43	2,50
munkanélküli	2,68	2,40	2,55
egyéb inaktív	2,67	2,42	2,58
<i>együtt</i>	<i>2,64</i>	<i>2,40</i>	<i>2,50</i>
<i>N=</i>	<i>1340</i>	<i>1187</i>	<i>1406</i>
TELEPÜLÉS JOGÁLLÁSA			
Budapest	2,44	2,42	2,42
megyei jogú város	2,70	2,36	2,55
város	2,61	2,44	2,52
község	2,72	2,38	2,51
<i>együtt</i>	<i>2,64</i>	<i>2,40</i>	<i>2,50</i>
<i>N=</i>	<i>1340</i>	<i>1187</i>	<i>1406</i>

3. A külföldi tőkebefektetésekről és EU-csatlakozás gazdasági hatásáról alkotott lakossági vélemények

Ebben a hónapban a külföldi tőkebefektetésekről és az EU-csatlakozás egyes aspektusainak hatásáról alkotott lakossági véleményeket vizsgáltuk. Általános gazdaságpolitikai kérdések mellett három témát állítottunk a vizsgálat középpontjába: a csatlakozás utáni külföldi munkavállalási szándék az EU-tagországok felé, az EU-tagságnak a magyar mezőgazdaságra gyakorolt hatása, valamint a lakosság véleménye a külföldi tőkebefektetésekről.

A magyar lakosság közel kétharmada támogatná ma az Európai Unióhoz való csatlakozást, egy népszavazáson biztosan résztvevők közül pedig 84%-nyian szavaznának így. A jelenlegi EU-tagállamok valamelyikében több-kevesebb bizonyossággal kíván munkát vállalni a lakosság egyhatoda, míg egyáltalán nem gondolkodik ilyesmiben a megkérdezettek kétharmada. A munkavállalási szándékot megfogalmazók döntő többsége legfeljebb 1–2 éves időtartamban gondolkodik, és elenyésző a külföldi letelepedést (is) megfontolóak aránya. A magyar mezőgazdaság és az EU támogatási rendszere közti szándék ellenére a magyar lakosság reakciója jellemzően a magyar érdekeket megadás nélkül, kompromisszumkészen képviselő gazdaságpolitika iránti igény. Erre utal például az, hogy az EU mezőgazdasági támogatási rendszerének Magyarországra vonatkozó – hátrányos hatású – kivételeit a lakosság döntő hányada vagy nem fogadja el, vagy a hátrányokért cserébe más területeken kedvezmény kiharcolását várja. Ugyanígy a magyar érdekek határozott képviselete iránti lakossági igény fogalmazódik meg abban, hogy a tízből hét válaszoló egyetért azzal, hogy Magyarország legalább hét évre (vagy még többre) tilalom akadályozza meg a külföldiek magyarországi termőföld-vásárlását. A külföldi tőkebefektetések terén azért ennél némileg liberálisabb véleményt oszt a magyar társadalom: minden második válaszoló szerint hasznos a magyar gazdaság számára a külföldi tőke, és csak egyhatoduk állítja azt, hogy inkább ártalmas.

3.1. Lakossági vélemények az Európai Unió csatlakozás egyes következményeiről

Az Európai Unió csatlakozás a magyar gazdaság számos területén változásokat hoz majd. Ezen belül két gyakran említett területről kérdeztük a lakosságot: az EU-n belüli szabad munkavállalásról és a mezőgazdaság helyzetének megváltozásáról. Az itt tárgyalt témák vizsgálatkor fontos háttérváltozónak bizonyulhat az EU-csatlakozás támogatásának kérdése. Egy erről tartott népszavazáson a lakosság mintegy kétharmada (66%-a) venne biztosan részt, és további 11% mondja azt, hogy inkább elmenne szavazni. 14% a még gondolkodók aránya: ők még nem tudják, hogy elmennének-e egy ilyen népszavazásra, 3% inkább nem, 7% viszont biztosan nem menne el szavazni erről a kérdéstről. A szavazáson részvételüket több-kevesebb bizonyossággal ígérők 83%-a szavazna a csatlakozásra, de az így szavazók aránya a teljes népesség arányában csak 73%, míg a teljes lakosság 10%-a, a szavazáson részvételüket ígérők 8%-a nemmel szavazni. További 8%-ot tesz ki azon csoport, amely bár elmenne az EU-csatlakozásról tartandó népszavazásra, de még nem tudja, hogy ott hogyan szavazna. (3.1.1. táblázat) A csatlakozást támogatóinak aránya nem változott számottevően az elmúlt két évben (3.1.1. ábra).

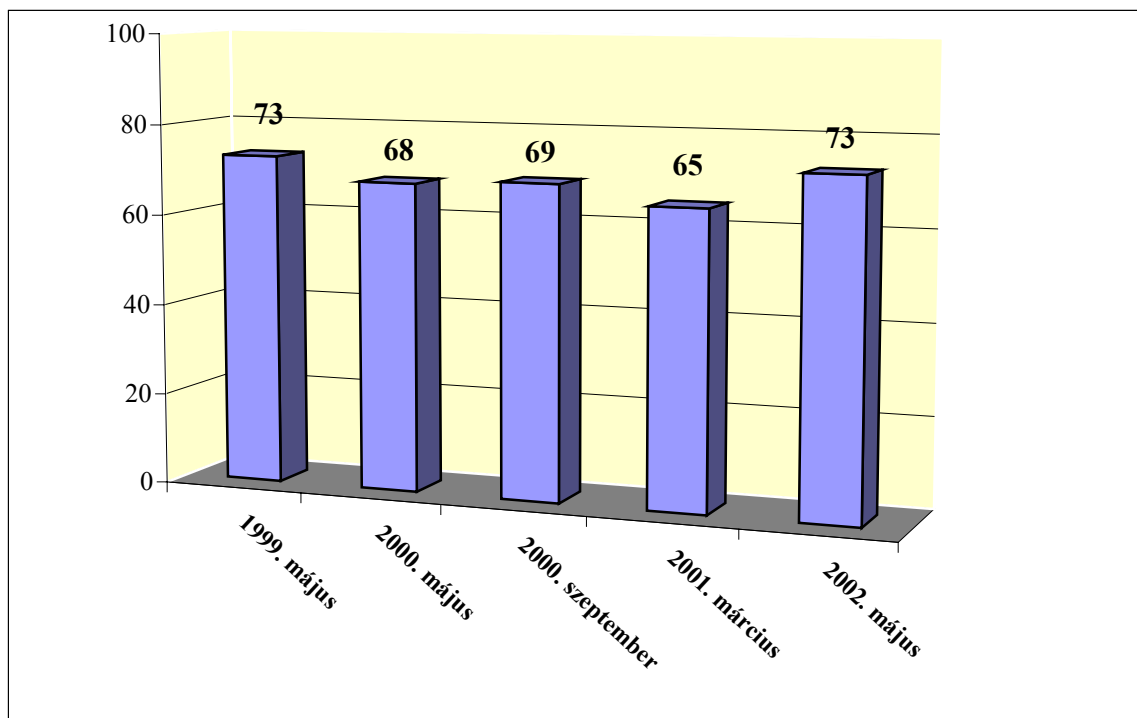
3.1.1. táblázat Az EU-csatlakozás támogatottsága a magyar lakosság körében

Egy esetleges EU-csatlakozásról szóló népszavazáson...	N	%
a csatlakozásra szavazna	1099	73,0
a csatlakozás ellen szavazna	144	9,6
Nem tudja	262	17,4
Összesen	1505	100,0

A népszavazáson részvételüket ígérők felülreprezentáltak a férfiak, a fiatalok és a középkorúak, a legalább érettségivel rendelkezők, a legnagyobb átlagjövedelmű háztartásokban élők, az alkalmazottak és a munkanélküliek, míg azok között, akik nem mennének el szavazni, az átlagosnál nagyobb arányban találunk 60 év felettieket, legfeljebb alapfokú iskolai végzettségűeket, közepes jövedelmű háztartásokban élőket (akik az egy főre jutó háztartási jövedelem öt kvintiliséből a harmadikba esnek), a nyugdíjasok és a községekben élők. A részvétel tekintetében bizonytalanok között mintabeli előfordulásukhoz képest több a nő, az idős (60 év feletti), a legfeljebb 8 osztályt végzett, alacsony jövedelmű (a legalsó jövedelmi kvintilisbe tartozó), valamint a nyugdíjas válaszoló.

A részvételüket ígérők és a csatlakozás mellett szavazók között mintabeli súlyukhoz képest több a férfi, a 18–39 év közötti, a diplomás, a nem nyugdíj és munkanélküliség miatt eltartott (pl. tanuló, gyesen, gyeden lévő), valamint a fővárosban élő válaszoló. Csatlakozás ellen szavazók között felülreprezentáltak a középkorúak (40–59 évesek, és az egy főre jutó háztartási jövedelem alapján legszegényebbnek minősülők. A népszavazáson való részvételi hajlandóságuk ellenére bizonytalanok között az átlagosnál több a nő és az idős válaszoló.

3.1.1. ábra Az EU-csatlakozás támogatottságának változása a magyar társadalomban 1999 óta (a támogatók aránya az összes megkérdezett százalékában)

3.1.1. Munkavállalási szándék EU-államokban a csatlakozás után

A csatlakozási kérdés általánosabb szintje után az EU-tagság által realizálódó szabad munkaerő-áramlásról kérdeztünk elsőként. Ezt a témát a munkavállalási *szándék* szempontjából közelítettük meg, azaz azt kérdeztük, hogy szándékában áll-e a megkérdezettnek munkát vállalni az Európai Unió valamely országában Magyarország csatlakozását követően. A lakosság közel kétharmada (63%) egyáltalán nem tervezi, hogy külföldön vállalna munkát, további 11%-nyian pedig csak valószínűsítik ugyanezt. Összességében minden hatodik-hetedik megkérdezett nyilatkozott úgy, hogy elképzelhető, hogy valamely EU-tagállamban vállalna munkát a csatlakozás után. A lehetőséggel biztosan 4%, valószínűleg pedig 6% kíván élni, 7%-nyian pedig maguktól nem keresnének külföldön munkát, de ha valahonnan ilyen jellegű felkérést kapnának, akkor azon elgondolkoznának. További 7%-nyian azzal hátrították el a választást, hogy túl korainak tartják e kérdésen gondolkodni, 3%-nyian viszont egyáltalán nem tudnak válaszolni a kérdésre. (3.1.2. táblázat)

Ezt a kérdést is már több alkalommal feltettük az utóbbi években, és kismértékű elmozdulás tapasztalható: valamivel kevesebben terveznek vagy fogadnának el külföldi (EU-országbeli) állást (a 2000–2001-ben 22–23%-ról 2002. májusára 17%-ra csökkent), míg a külföldi munkavállalást biztosan nem tervezők aránya 6–10 százalékponttal nőtt. (3.1.2. táblázat)

A férfiak, a fiatalok, a középfokú végzettségűek (szakmunkásképzőt, szakközépiskolát vagy gimnáziumot végzettek), az alkalmazottak, a munkanélküliek és a nem nyugdíj miatt eltartottak, valamint a budapestiek nagyobb arányban terveznek EU-országbeli

munkavállalást, mint a nők, a 40 év feletti, az alacsonyan iskolázottak (azaz a legfeljebb 8 osztályt végzettek), a nyugdíjasok és a falvakban élők.

3.1.2. táblázat

Szándékában áll-e munkát vállalni valamelyik Európai Unióhoz tartozó országban?

	2000.	2001.	2002. május	
	szeptember	március	N	%
igen és egészen biztosan meg is próbálom	6	7	64	4
igen és valószínűleg megpróbálom	7	7	85	6
ajánlatot megfontolnék, de magamtól nem próbálnám meg	9	9	106	7
még túl korai ezen gondolkodni	9	7	99	7
nem, valószínűleg nem próbálkoznék	12	11	164	11
egészen biztosan nem próbálkoznék	53	57	959	63
nem tudja	4	2	46	3
összesen	100	100	1523	100

A csatlakozás után az EU más országán belüli munkavállalásban gondolkodóktól megkérdeztük azt is, hogy milyen hosszú ideig szándékozik külföldön dolgozni. Az 1–2 éves időtartam és az ingázó munkavállalás dominál a válaszlehetőségek között, két évnél hosszabb időre csak a munkavállalást tervezők 12%-a, tartós külföldi letelepedést pedig 8%-uk tervez csupán. Ez utóbbi két csoport összességében a 18 éven felüli magyar lakosság 5%-át teszi ki. Egy évnél kevesebb időt a külföldi munkát tervezők 15%-a szándékozik eltölteni valamely EU-tagországban munkavállalóként. (3.1.3. táblázat)

3.1.3. táblázat

Milyen hosszú időre szeretne külföldön munkát vállalni?

(azoktól, akik az előző kérdésben az első három válaszlehetőség valamelyikét adták, azaz akik többé-kevésbé elkötelezetten a külföldi munkavállalás mellett vannak; a 3.1.1. első három sora)

	N	Az EU-n belüli munkavállalásban gondolkodók arányában
kb. 2 hónapra	13	5,1
legfeljebb 6 hónapra	26	10,2
legfeljebb 1 évre	55	21,6
legfeljebb 2 évre	56	22,0
több mint 2 évre	30	11,8
tartósan külföldön telepednék le	21	8,2
időről időre kimennék dolgozni, de itt élnék	47	18,4
nem tudja	7	2,7
összesen	255	100,0

3.1.2. Az EU-csatlakozás hatása a magyar mezőgazdaságra

Az EU-csatlakozás utáni másik sokat vitatott téma annak a magyar mezőgazdaságra gyakorolt hatása. A vita az EU mezőgazdasági támogatási rendszere és a kivételek, valamint az újonnan belépő országok – így Magyarország – mezőgazdasággal összefüggő igényei közötti véleménykülönbség áthidalásáról, a két fél által felajánlott kompromisszumokról szól. Ennek a diskurzusnak vizsgáltuk néhány elemét a lakossági ítéletek tükrében.

A tárgyalt gazdaságpolitikai kérdések háttérében azonban meghúzódik néhány általánosabb attitűd: beállítódások, vélemények arról, hogy mekkora legyen az állam vagy a piac szerepe, illetve hogy milyen arányban kellene megoszlania a külföldi és a hazai tőkének a magyar gazdaságon belül. Az e két kérdésben megmutatkozó attitűd hatással lehet konkrét gazdaságpolitikai kérdések megítélésére, így a későbbiek során rávilágítunk ezekre a kapcsolatokra, ám fontos megismerni a két kérdésben kapott eredményeket primér formájukban is.

Az állam és a piac szereposztása, súlya az ország gazdaságán belül a rendszerváltással nagymértékben módosult, az elmúlt évtizedben kiépült piacgazdaság ellenére azonban sokak számára még a régi minták a mérvadók. Ezt támasztja alá az a skálaszerűen konstruált kérdés, amelyben arra kértük a válaszolókat, hogy egy tízfokú skálán helyezték el véleményüket a gazdaság állami vagy piaci orientáltsága tekintetében. A skála egyik végpontja (az 1-es érték) az az állítás, miszerint *az államnak továbbra is fontos szerepet kell játszania a piacgazdaság szabályozásában*. A skála másik végén (melynek a 10-es érték felel meg) az a kijelentés áll, miszerint *az államnak nem kell szabályoznia a piacgazdaságot*. A válaszok alapján a tízfokú skálán 3,44-es átlagpont (N=1267) adódik a magyar társadalom összegzett véleményeként, ami az állami szerepvállalás, ellenőrzés fontosságát hangsúlyozza, szemben egy liberálisabb, döntően piaci alapon működő gazdasággal. Fontos megjegyezni még, hogy a megkérdezettek 16%-a nem tudott válaszolni a kérdésre.

A magyar gazdaságon belül működő tőke eredete szerinti kívánatos megosztást szintén egy, a fentihez hasonló tízfokú skálával mértük. Itt a skála egyik végén (1-es érték) szereplő állítás a külföldi tőke szerepét emeli ki: *A magyar gazdaság fejlődéséhez a lehető legtöbb külföldi tőke bevonására van szükség*. A 10-es értékkel megegyező másik végponton lévő állítás viszont a hazai tulajdont és tőkét védi: *Az ország számára az a legfontosabb, hogy megőrizzük a magyar gazdasági tulajdont és korlátozzuk a külföldiek tulajdonhoz jutását*. Az itt kapott átlagérték 7,13 (N=1280), ami a magyar tulajdon védelmét szem előtt tartók túlsúlyára utal.

E rövid kitérő után visszatérve a mezőgazdaság kérdéséhez, általában jól jellemzi a témán belüli megosztottságot az a kérdés, hogy az EU-csatlakozásból melyik félnek származik nagyobb haszna – a mezőgazdaság területén maradván. A többségi vélemény (31%) szerint a jelenlegi EU-tagországok nyernek a magyar mezőgazdasággal, ha Magyarország az EU teljes jogú tagjává válik. Nem sokkal kevesebben vannak azonban azok sem, akik szerint nincs nyertes vagy vesztes ebben a kérdésben, hiszen mindkét fél nagyjából hasonlóan profitál a magyar mezőgazdaságból. Csupán minden hatodik-hetedik megkérdezett tekinti inkább Magyarországot a nagyobb hasznot szerző félnek ebben a kapcsolatban. A

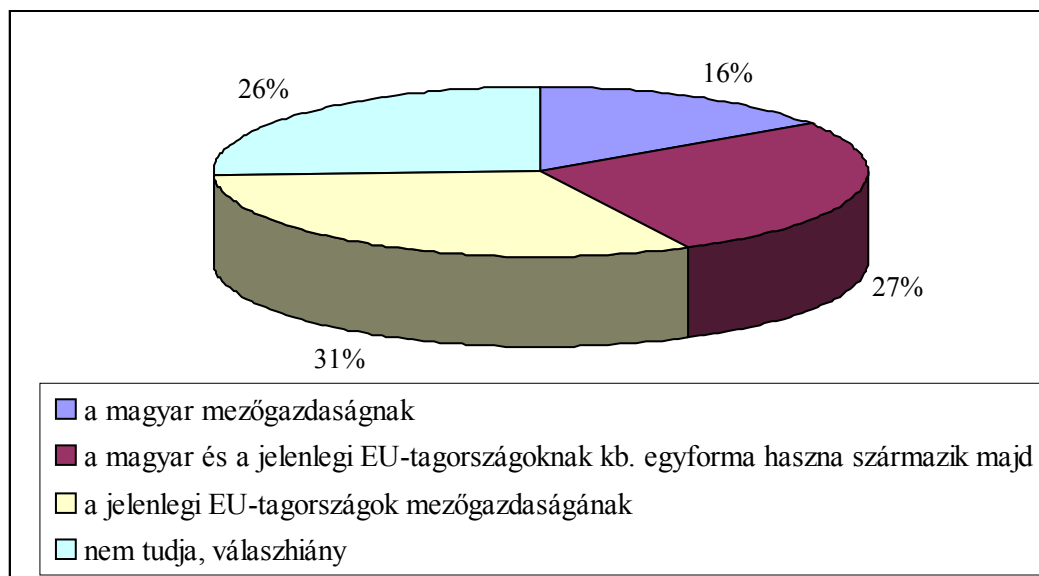
megkérdezettek egynegyede viszont nem rendelkezett véleménnyel a kérdésben. (3.1.2. ábra)

2000 szeptemberében is feltettük ugyanezeket a kérdéseket, és bár kisebb változások történtek e kérdés megítélésében, a tendencia azonban hasonló maradt: a jelenlegi 16%-kal szemben két éve 13%-nyian gondolták úgy, hogy a magyar mezőgazdaság számára hasznosabb az EU-tagság, így ez a csoport akkor is kisebbségben volt. Észrevehető mértékben csökkent a köztes álláspontúak aránya: 2000-ben még 36%-nyian választották azt, hogy az EU és Magyarország egyaránt jól jár, tehát azóta 6 százalékponttal csökkent e csoport aránya a lakosságon belül. Gyakorlatilag nem változott azok részesedése, akik szerint a magyar mezőgazdaságnak az EU-ba való integrálódása egyértelműen a jelenlegi EU-tagállamoknak kedvez: 2000-ben 32%-nyian, 2002-ben 31%-nyian voltak az így válaszolók. 19%-ról 26%-ra nőtt viszont a vélemény nélküliek tábora.

Azt a véleményt, miszerint a jelenlegi EU-tagországok járnak jól a magyar mezőgazdasággal Magyarország csatlakozása után, a mezőgazdaságban dolgozók, abból élők vagy termőföld-tulajdonosok az átlagosnál nagyobb arányban vélik. Az átlagos értékhez képest némileg kevésbé értenek egyet a külföldiek tulajdonhoz jutásának korlátozásával azok, akik szerint az EU-csatlakozás győztese a magyar mezőgazdaság, illetve azok szerint, akik azt az álláspontot osztják, miszerint Magyarország és a jelenlegi EU-tagországok közel azonos hasznot húznak majd a magyar mezőgazdaságból az ország csatlakozása után.

3.1.2. ábra

Ön szerint Magyarország európai uniós csatlakozásából kinek származik nagyobb haszna?

Az eddigi csatlakozási tárgyalások alapján reálisnak tűnik annak lehetősége, hogy Magyarország az EU-ba való belépést követően hét évig megtilthatja a külföldieknek a termőföld vásárlását. Csupán 4%-nyian nem értenek egyet ezzel a javaslattal, szerintük ugyanis nem kellene a külföldiek termőföld-vásárlását korlátozni, a többség azonban egyetért a fenti javaslattal. A legtöbben (42%) hosszabb átmeneti időszak

megállapítása esetén támogatná a termőföld-vásárlási tilalmat, 5%-nyian viszont éppen rövidebb átmeneti időszak mellett értenének egyet azzal. A válaszolók egynegyede elfogadja a javaslat jelenlegi formáját: egyetért mind a tilalom tényével, mind pedig annak időtartamával. Jelentős még a véleménnyel nem bírók csoportja is: minden ötödik megkérdezett elhárította a válaszadást. (3.1.4. táblázat)

A mezőgazdaságban valamilyen módon érdekelt válaszadók, a legfeljebb 8 osztályt végzetek és a legalacsonyabb jövedelmű háztartásokban élők felülreprezentáltak a tilalommal egyetértő, de hosszabb átmeneti időszakot kérők között. A összes megkérdezett véleményéhez képest a piacgazdaságba való kevesebb állami beleszólás híve az, aki nem ért egyet a magyar termőföld külföldiek számára érvényes hét éves tilalmával, és ugyanígy az átlagosnál valamivel liberálisabb piacgazdaságot tart helyesnek az a válaszadó is, akii bár egyetért a tilalommal, de rövidebb átmeneti időszakot javasol. Természetesen ezek a megkérdezettek a mintaátlaghoz képest jobban hajlanak arra, hogy a magyar gazdaság fejlődéséhez minél több külföldi tőke kell, de az ő véleményük is erős közepes azon a skálán mérve, amelynek másik végpontján a külföldiek tulajdonhoz jutását korlátozni szándékoznak állnak.

3.1.4. táblázat

Az EU-s csatlakozási tárgyalások alapján Magyarország az EU-ba való belépést követően hét évig megtilthatja a külföldiek termőföld-vásárlását. Ön...

	N	%
egyetért a tilalommal, de hosszabb átmeneti időszakot kellene megállapítani	643	42,2
egyetért a tilalommal és az átmeneti időszak hosszával is	408	26,8
egyetért a tilalommal, de rövidebb átmeneti időszak is elég lenne	83	5,4
Nem ért egyet a tilalommal, nem szükséges korlátozni a külföldiek termőföld-vásárlását	63	4,1
Nem tudja, válaszhány	326	21,4
összesen	1523	100,0

Az EU álláspontja azonban inkább az lenne, hogy a magyar mezőgazdaság a belépéskor kevesebb támogatást kapna, mint a jelenlegi EU-tagországok mezőgazdasága, és a támogatás mértéke csak fokozatosan, 10 év alatt érné el a teljes összeget. A megkérdezettek elenyésző hányada, csupán 4%-a kész feltétel nélkül elfogadni az EU javaslatát, egyharmadnyian azonban csak más területeken kapott engedményként cserében fogadná azt el. Közel ugyanennyien, 36%-nyian azonban semmilyen kompromisszumra nem hajlandók, ők elutasítják ezt a javaslatot. Minden negyedik válaszoló nem rendelkezik véleménnyel ebben a kérdésben. (3.1.5. táblázat)

Az EU ajánlatát feltétel nélkül elfogadók véleményét nagyban befolyásolhatja az az általánosabb attitűdjük, hogy az állam minél inkább szabályozza a piacgazdaságot, hiszen ezek a válaszolók még az átlagosnál is valamelyest markánsabban képviselik ezt az álláspontot.

3.1.5. táblázat

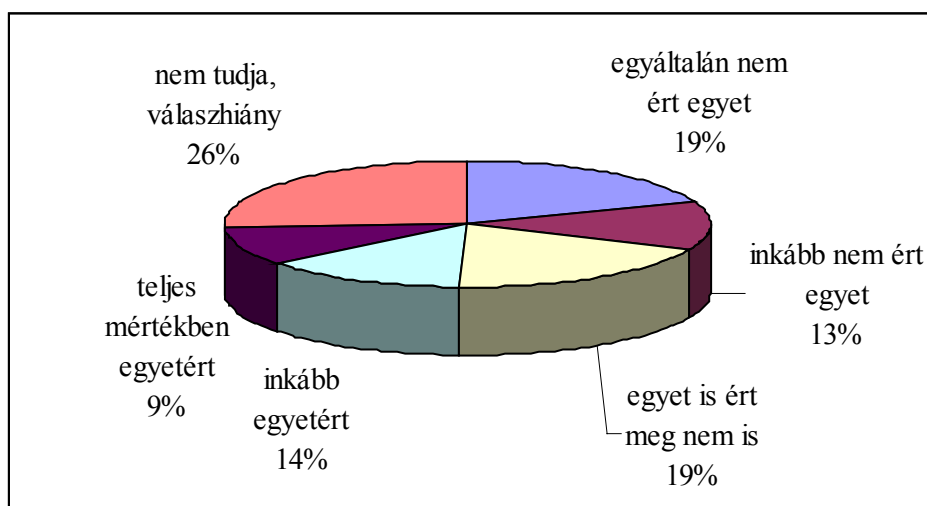
Az EU álláspontja szerint a magyar mezőgazdaság 10 év alatt fokozatosan kapná meg a teljes mezőgazdasági támogatást. Ön szerint...

	N	%
feltétel nélkül el kell fogadnunk ezt az ajánlatot	60	3,9
fogadjuk el, de cserében más területen kérjünk engedményeket	501	32,9
semmiképpen sem szabad elfogadni ezt az ajánlatot	555	36,4
más válasz	23	1,5
nem tudja	384	25,2
összesen	1523	100,0

Lehetséges kompromisszumként ígérkezik az EU és Magyarország mezőgazdasági érdekellentétének feloldására az a javaslat, hogy csupán három évig élne a külföldiek termőföldvásárlására kirótt tilalom, ám a harmadik évtől kezdve az EU már a teljes mezőgazdasági támogatást folyósítaná az országnak. A válaszolók egyharmada nem egyetért ezzel a javaslattal, és kissé többen vannak köztük azok, akik ezt határozottabban fejezték ki. Minden negyedik megkérdezett azonban egyetért ezzel a megoldással, itt azonban nagyobb a mérsékelt álláspontúak aránya a határozottan egyetértőkkel szemben. Köztes állásponton van a válaszadók egynegyede, míg nem tudott válaszolni a megkérdezettek további egynegyede. (3.1.3. ábra)

3.1.3. ábra

Ön egyetértene vagy nem értene egyet azzal, ha Magyarország három évre csökkentené a külföldiek termőföldvásárlásának tilalmát, cserébe az EU a belépést követő harmadik évben már a mezőgazdasági támogatások teljes összegét folyósítaná Magyarország számára is?

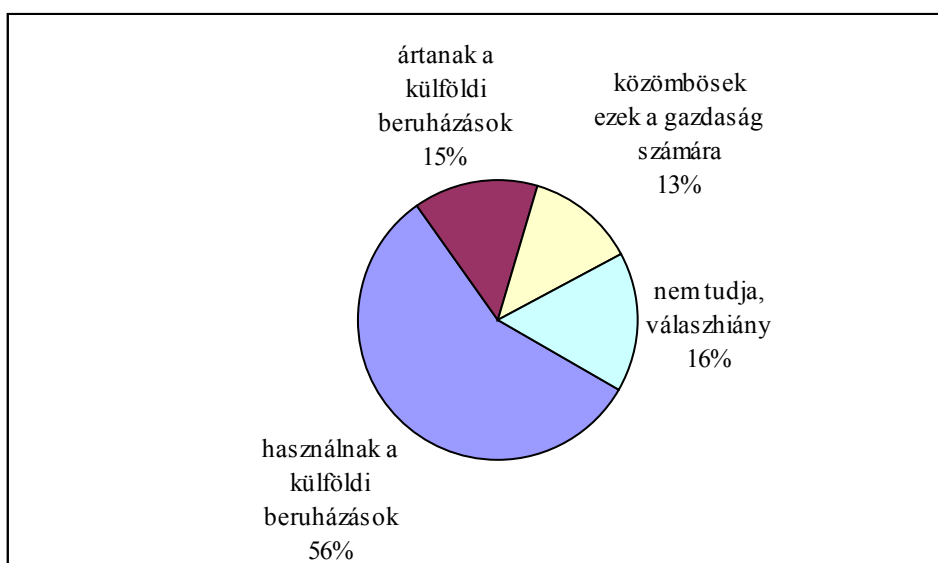
3.2. Külföldi tőkebefektetések

A külföldi tőkebefektetések léte, valamint súlya a magyar gazdaságon belül gyakori téma a közéletben, ami erősen megosztja a közéleti diskurzusban résztvevőket. A következőkben a magyar társadalom véleményét kívántuk megismerni ebben a kérdésben. Ahogy a 3.2.1. ábrán látható, a lakosság több, mint fele szerint a külföldi tőkebefektetések hasznosak, 15%-nyian azonban ennek ellenkezőjét gondolják: szerintük a külföldi tőke inkább árt a magyar gazdaságnak. 13%-ot tesz ki azon csoport, amely szerint a gazdaságra nincs hatással a külföldi tőke, azaz az ilyen beruházások közömbösek a gazdaság számára. Közel ekkora, 16% a véleménnyel nem rendelkezők tábora is.

Az előző kérdést konkrétabb szintű vizsgálata érdekében kérdeztük meg azt, hogy ha a hatóságok beavatkoznának a magyar vállalatok tulajdonszerkezetének kialakításába, akkor inkább ösztönözzék vagy tiltsák a külföldi tulajdonlást. A két beavatkozás közül közel kétszer annyian választották a tiltást (28%), mint az ösztönzést (15%), ugyanakkor a hatóságok ilyen jellegű közbelépése ellen szavazott a többség (42%). Emellett 15%-nyian taroznak a válaszmegtagadók közé. (3.2.2. ábra)

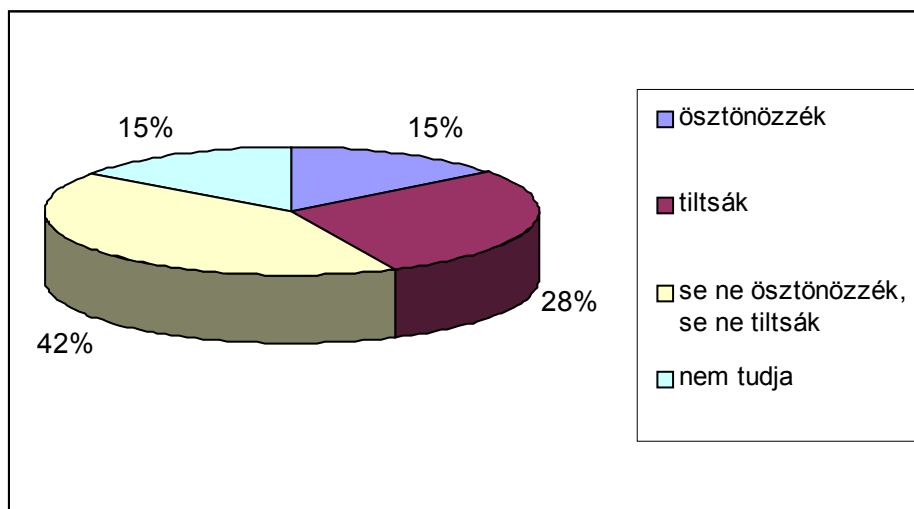
3.2.1. ábra

Véleménye szerint Magyarország gazdaságának ...?

3.2.2. ábra

Mit tanácsolna a magyar hatóságoknak: ösztönözzék vagy tiltsák a külföldi tulajdonlást a magyar vállalatok esetében?

Nem meglepő az az összefüggés, hogy a külföldi tulajdonlás hatósági ösztönzésével egyetértők között a mintaátlagnál nagyobb arányban vannak olyanok, akiknek (vagy családjuknak) nincsen gazdálkodásra alkalmas méretű termőföld, gyümölcsös vagy erdő, míg a termőföld-tulajdonosok (vagy azok családtagjai) felülreprezentáltak azok között, akik inkább a tiltanak a külföldi tulajdonlást magyar vállalatokban, illetve azok között is, akik szerint a külföldi beruházások ártanak a magyar gazdaságnak. Az is várható volt továbbá, hogy a külföldi beruházásokat ártalmasnak tartók, illetve a hatóságok részéről tiltó beavatkozást elvárók erőteljesebben képviselik azt az álláspontot, miszerint korlátozni kellene a külföldiek tulajdonszerzését. Ezzel szemben azok, akik hasznosnak tartják a külföldi beruházásokat, illetve akik a külföldi tőkebefektetések ösztönzését várják az államtól, az átlagosnál jobban hajlanak a felé az állítás felé, miszerint a magyar gazdaság fejlődéséhez minél több külföldi tőke kell.

Minden ötödik megkérdezett (21%) sorolta magát azok közé, akiknek vagy akik családjának tulajdonában van gazdálkodásra alkalmas méretű termőföld, erdő vagy gyümölcsös. Ők az átlagos mértéknél erőteljesebben állnak ki a külföldi tulajdonszerzés korlátozása mellett, a piacgazdaság állami szabályozás terén azonban nem tér el a véleményük a termőfölddel nem rendelkező válaszadókétól.